

Répássy Csaba

A BÜNKAPCSOLATOK EGYES KÉRDÉSEI

I.

1. A részesség fogalmának szükségszerű tartalmi eleme, hogy a részes valamilyen módon közreműködjék a bűncselekmény elkövetésében. A büntetőjogtudomány művelői azonban hosszú időn keresztül vitatták egyes olyan jellegű cselekmények megítélését, amelyek bűncselekmények elkövetésével állnak kapcsolatban, de nem jelentenek közreműködést azok elkövetésében. Ezt az utóbbi sajátos bűncselekménycsoportot nevezzük b ü n k a p c s o l a t o k n a k, amely elnevezés véleményem szerint a következő önálló bűncselekményeket foglalja magában:

- az orgazdaságot,
- a bűnpártolást,
- a feljelentési kötelezettség elmulasztását,
- a bűnös közömbösséget és
- a bűncselekmény feldicsérését /laudatio criminis/.

A bűnkapcsolatok imént vázolt köre, amely részben eltér a hazai jogirodalomban olvashatóktól, a bűnkapcsolatok fogalmáról vallott felfogásomból következik. Eszerint a bűnkapcsolatok az olyan sui generis deliktumok, amelyek szükségképpen valamely más bűncselekménnyel összefüggésben valósulnak meg.

Dolgozatom elkészítése során feladatomnak tekintettem a bűnkapcsolatok és a részesség, továbbá az egyes bűnkapcsolati alakzatok egymás közötti viszonyának tisztázását, - azon összekapcsoló, illetve megkülönböztető ismérvek rendszerezését, melyek ezeknek a bűncselekményeknek azonos rendszerbeli helyét indokolják. Ugyanakkor munkám szerény terjedelme nem tűrte meg az egyes törvényi tényállások alkotórészeinek kimerítő vizsgálatát, - ezek feldolgozására csak annyiban került sor, amennyire a rendszerezés, illetve a történeti fejlődés szemléltetésének szempontjai megki-

vánták. Szükségesnek látom továbbá megjegyezni, hogy a szocialista országok btk-ít csak bizonyos aspektusok, jogalkotói megoldások megvilágítására használtam fel és semmi esetre sem törekedtem azok kimerítő, összehasonlító jellegű vizsgálatára.

2. A bűnkepcsolatok büntetőjogi megítélésénél számtalan felfogás csapott össze és ez a folyamat nem tekinthető lezártnak napjainkban sem. Wlassics Gyula "A tettosság és részesség tana" című óriási terjedelmű és tudományos értékű monográfiájában a következőket írja: "A bűnpártolást, orgazdaságot..., ugyszintén a bűntény meg nem akadályozását vagy föl nem jelentését má már senki nem illeszti a részesség keretébe".¹ Anélkül, hogy vitába szállnánk ezzel a megállapítással, csak annyit jegyzünk meg, hogy még későbbi korok korszerűbb, tisztultabb elméletei között is fel-feltűntek olyan teoriák, melyek részesi alakzatként értékelték bűnkepcsolati formákat is.

Nem tartom feladatomnak a történeti fejlődés részletes ábrázolását, - pusztán a főbb erővonalak illusztrálására szeretnék néhány adattal szolgálni, elsősorban a bűnpártolás és orgazdaság vonatkozásában.

A római jog még nem juthatott el arra a szintre, hogy ki-munkált részességtanáról lehetne beszélni. Későbbi korok kutatói az általunk vizsgált körből többnyire megemlítik a furti conceptio actio eszközét, melyet nemcsak a tolvajjal, hanem azzal a személlyel szemben is fel lehetett használni, akinél a lopott dolgot megtalálták.² Személyi bűnpártolásra vonatkozó adatunk a császárság korából való - a büntetés általában megegyezik az alapbűncselekményével.³

A római és a hatása alatt álló egyházi jog tehát, hasonlóan Hammurabi, Manu törvényeihez, illetve az egyiptomi, görög, majd a germán népjogok szabályaihoz, egybefoglalta a lopással a dolog megvételtét, elrejtését - a tolvajjal azonos elbírálás alá esett a mai fogalmak szerinti orgazda és a tárgyi bűnpártolás tettese.⁴

Kiemelem továbbá, hogy a germán jog szigorú megítélésben részesítette a "bűntény meg nem akadályozását" - e tevékenységet

mindenki kötelességévé tette és annak megszegőit az alapdeliktum büntetése sújtotta.⁵

Az ismertetett jogi rendezések indokai után kutatva hiba lenne azokat valamiféle mélyebb elméleti következtetésekben felfedezni, helyesebb annak praktikus magyarázatát elfogadni: a bizonyítást könnyítő intézményekről van szó, - akinél a lopott dolgot megtalálják, büntessék meg még akkor is, ha nem bizonyítható az elkövető személye.⁶

A további fejlődés megalapozói az olasz praktikusok voltak. Érdemük óriási: megalkotják a mai értelemben tettesnek-részesnek nevezhető kategóriákat és ezzel utat nyitnak a későbbi elméleteknek.

A glosszátorok és posztglosszátorok azonban "részességnek" tekintettek a bűncselekménnyel összefüggésben tanúsított mindenféle magatartást, akár fizikai, akár pszichikai jellegű volt is az, akár a büntett elkövetése előtt, akár az után került kifejtésre.⁷ Ennek megfelelően az orgazdaságot és a bűnpártolást is a "részesség különleges alakjának"⁸ tekintik. A feudalizmus időszakában ez a fogás még uralkodó marad - a "connexitas" a "complicitas" keretében nyer megfogalmazást. A későbbi változás csirái abban a felismerésben gyökereznek, miszerint az egyes részesi magatartások büntetésértelmsége nem azonos. A XV-XVI. században kísérletek történnek az egyes részesi alakzatok kimunkálására, - több-kevesebb sikerrel. Így pl. Carpzov szerint a bűnsegélynek három alakja különböztethető meg: a büntett előtt, alatt és után nyújtott segély.⁹

A polgári természetjogi irányzat első képviselői támadást indítanak az elavult teóriák ellen. Eszerint részes csak az lehet, akinek cselekvősége és a bűncselekmény eredménye között okozati összefüggés van - vallják és ez a felismerés automatikusan ki kell, hogy rekesse a részességi körből a bűncselekmény elkövetése utáni bűnös magatartásokat.

Az új elmélet sikeréért a XIX. századig tartó harc még tartogat a történetírók számára néhány ellentétes előjelű teóriát, de a fejlődést már nem lehet feltartóztatni: a század elején egyre több tételesjogi rendezés szentesíti azt a helyes elvet, hogy a bűnkapcsolati formák önálló bűncselekmények, s a büntető törvény-

könyvek különös részeiben szabályozandók.

Hazai jogfejlődésünk jellemzésére - Wlassics és Angyal munkái alapján - mindössze néhány törvényi szabályozást idézek:

Az orgazdaságot és a tárgyi bűnpártolást legrégebbi törvényeink a lopás tettesének büntetésével sújtották. /I. László törvényei¹⁰/. Ugyanez a törvény közvetve már a fautorátusról is rendelkezik, azokról, "kik a tolvajt vagy elveszett dolgát keresőt e munkájában akadályozzák".¹¹

Azokról, "akik tolvajokat, rablókat, gyujtozókat, boszorkányokat, gyilkosokat megoknál vagy szolgálatukban tartanak"¹² több törvényi rendelkezésünk ismert. /Igy Zsigmond harmadik Decretumának 9. cikke; II. Lajos 1523:54. törvénycikk/. Az I. Lipót alatti törvényhozás a fautoratus keretei közé helyezi a mai orgazdaságnak megfelelő magatartásokat is. És bár teljes határozottsággal alig lehet a bűnpártolás jogi természete tárgyában elfoglalt álláspontra következtetni, de közelfekvő az a feltevés, hogy régi jogunk önálló büncselekménynek tekintette a fautoratust.¹³

A reprezentatív módszer szempontjait szem előtt tartva most vizsgáljuk meg a magyar jogfejlődésre oly nagy hatással bíró XVIII-XIX. sz.-ben keletkezett három törvényjavaslatunk témánk szempontjából érdekes részeit: Az 1791. évi javaslat még részesi alakzatként értékeli a bűnpártolást, ugyanakkor már külön részben tárgyalja a személyi bűnpártolást az orgazdaságtól, illetve a tárgyi bűnpártolástól. Az 1827. évi javaslat világosan különbözteti egymástól a bűnrészt, az orgazdát és a bűnpártolót. Az 1843. évi javaslat pedig jelentőset tévedve az orgazdaság fogalma alá tartozónak tekinti a személyi bűnpártolást. Egyebekben - a kor általános büntetőjogi felfogásának megfelelően - többek között bűnsegélyként szabályozza annak a személynek a magatartását is, aki az elkövetett bűntény feljelentését elmulasztja.¹⁴

A fenti adatokból kitűnően talán nem tűzött az a megállapítás, hogy a XX. sz. kezdetű elméleteit megelőzően nem találkozhatunk a főkérdésekben a mai felfogást egységesen megközelítő teóriákkal. Ez a tény azonban csak arra jogosíthat fel bennünket, hogy a ma helyesnek vélt fogalmak aspektusából mutassuk be jogfejlődésünk kiragadott részjelenségeit és semmiesetre sem arra,

hogy azok jogtörténeti jelentőségét vitássá tegyük.

II.

A történeti fejlődés általános tendenciája tehát a bűnkapcsolati formák önálló bűncselekményi jellegének kialakulása. A fentiekben megkíséreltem érzékeltetni e folyamat évszázadokra visszanyúló ellentmondásosságát, - ugyanakkor nem szűltem e jelenségek okairól, összefüggéseiről, melyek tárgyalása során igyekszem az alábbiakban saját véleményemet megformálni.

Az előttünk álló probléma lényege a következőképpen fogalmazható meg:

A részességi alakzatok közös ismérvei közül melyek jellemzik egyszersmind a bűnkapcsolatokat és melyek azok, amelyek hiánya, eltérő jellege a két kategória rendszertani megkülönböztetését eredményezi?

A részesség közös jellemző vonásait meghatározni nem könnyű feladat. Ez rögtön szembeötlik, ahogy a büntetőjogtudomány művelőinek munkáit vizsgálat alá vesszük. Kis tulzással állíthatjuk: ahány szerző, annyi féle csoportosítás.¹⁵ Tudományos igényű koncepció kialakítása meghaladja dolgozatom kereteit, - így csoportosítási szempontjaim csupán eszközül szolgálnak feledatom megoldásában. Ennek megfelelően a részességi alakzatok következő közös ismérveivel fogom a bűnkapcsolatok tulajdonságait összehasonlítani:

1. a részesség járulékos jellege,
2. okozatosság,
3. önálló érdeksérelem hiánya,
4. szándékosság, mint szükséges bűnösségi alakzat.

ad 1). A/ A részesség járulékos jellege rövid megfogalmazásban azt jelenti, hogy mind a felbujtás, mind a bűnsegély u.n. tettesi alapcselekményt tételez fel, amely megléte nélkül részesség nem állapítható meg. Ha az alapcselekmény megfelel a Btk. Különös Részében szabályozott bármely szándékos bűncselekmény törvényi tényállásának, - ez elvileg alkalmassá teszi arra, hogy vele összefüggésben felbujtás vagy bűnsegély követhető el, hozzá

részesi magatartás járuljon.

Ezzel szemben a bűnkapcsolatok járulékos jellegének felmérése már ebből a szempontból sem egyértelmű.

A Btk. szerint orgazdaságot követ el, "aki lopásból, sikasztásból, csalásból, jogtalan elsajátításból, rablásból, zsarolásból vagy orgazdaságból származó dolgot vagyoni haszon végett megszerez, elrejt vagy elidegenítésében közreműködik, "... Ez a járulékoság "különös járulékoság", amely kizárólag a Btk. 301.§. /1/ bekezdésében felsorolt hét alapcselekmény valamelyikével összefüggésben teszi lehetővé az orgazdaság megállapítását. Hasonló a helyzet a féljelentési kötelezettség elmulasztásánál is: ez a cselekmény is csak bizonyos bűncselekményekkel összefüggésben büntetendő.¹⁶

Büntető Törvénykönyvünk az előző megoldástól eltér a bűnpártolás szabályozásakor. Eszerint bűnpártolást követ el az, "aki anélkül, hogy a bűncselekmény elkövetőjével az elkövetés előtt megegyezett volna,

a/ segítséget nyújt ahhoz, hogy az elkövető a hatóság üldözése elől meneküljön,

b/ segítséget nyújt a büntető eljárás sikerének meghiúsításához,

c/ közreműködik a bűncselekményből származó előny biztosításában"...

A törvény értelmezése arra vezet, hogy az "elkövető", a "büntető eljárás" és a "bűncselekmény" kifejezésekből egy- az előbbi "különös járulékoság" megjelölés ellentétéként felfogható - "generális járulékoságra" következtethetünk.

A bűnpártolás alapcselekménye tehát, - hasonlóan a részességi alakzatokhoz - elvileg bármely bűncselekmény lehet. /Kiemelés mindössze a minősítő körülményként értékelendő legsúlyosabb állam elleni bűncselekmények vonatkozásában történt/.

Fordított előjelű rendezéssel találkozunk az OSZSZSZK 1961. január 1-én hatályba lépett Büntető Törvénykönyvében, mely - azután, hogy az Általános Részben definiálja a bűnpártolást - a Különös Részben felsorolja azokat a bűncselekményeket, melyekkel

kapcsolatban az elkövethető.¹⁷ Ezzel szemben az, "aki olyan vagyontárgyakat szerez meg, melyekről tudja, hogy bűncselekményből származnak"¹⁸ orgazdaságot követ el, - függetlenül az alapcselekmény jellegétől. Eszerint a szovjet büntetőjogban az orgazdaságot jellemzi a generális járulékoság és a bűnpártolást a speciális járulékoság.

A más által elkövetett bűncselekmény meg nem akadályozását olyan esetben, ha az illetőt speciális megakadályozási kötelesség nem terhelte, vagyis a bűnkapcsolati értelemben vett bűnös közömbösséget, hazai jogunk külön bűnkapcsolati alakzatként nem szabályozza. A társadalom részéről megnyilvánuló igény, mely szerint a bűncselekmények akadályoztassanak meg, véleményem szerint sem éri el azt a szintet, hogy a szocialista állam jogi kötelességévé tegye polgárainak a bűncselekmények megakadályozását. Konszolidált társadalmi viszonyok között az állam rendelkezik mindazon eszközökkel, amelyek a bűncselekmények megakadályozásához, üldözéséhez szükségesek, - következésképpen e tevékenység csak azoknak a szerveknek a jogi kötelessége lehet, amelyek ezekkel az eszközökkel rendelkeznek. Ebből a megfontolásból kiindulva a külföldi szocialista büntető törvénykönyvek többsége sem tartalmaz bűnös közömbösséget, mint bűnkapcsolati alakzatot poenalizáló tényállásokat. A kivételnek tekinthető csehszlovák Btk. a "bűncselekmény meg nem akadályozása" törvényi tényállásában¹⁹ az ott felsorolt alapcselekmények elkövetésének, illetve befejezésének megakadályozását az állampolgárok általános kötelességévé teszi és e generális kötelezettség megszegőit büntetéssel fenyegeti. Ezen a - véleményem szerint idejétmúlt - szigorú rendelkezésen enyhít az idézett törvényhely /2/ bekezdése, mely meglehetősen széles körben állapít meg büntetést kizáró okokat. A /3/ bekezdés részben a feljelentési kötelezettség elmulasztását is beolvasztja a "bűncselekmény meg nem akadályozása" büntetésebe úgy, hogy a "jelentéstételt", mint a bűncselekmény megakadályozásának egyik lehetséges módját értékeli.

Míg az imént vázolt 167. §. az előkészítés alatt, illetve a még befejezés előtt álló bűncselekmények vonatkozásában büntetői elmulasztást, addig a 168. §. a "bűncselekmények fel nem jelentése" címmel csak a már befejezett bűncselekményekkel kapcsolatban

teszi ugyanezt. Ily módon a magyar Btk. szerinti feljelentési kötelezettség elmulasztása a csehszlovák szabályozásban két bűncselekményfajta keretében nyer értékelést: a készülő, illetve befejezés előtt álló, törvényben meghatározott büntettek vonatkozásában mint "bűnös közömbös" megatartás, - a befejezett /törvényben meghatározott/ büntettek vonatkozásában pedig mint a "bűncselekmény fel nem jelentése" büntetendő a mulasztás. Erre az érdekes megoldásra egyébként még visszatérünk a két büntetőkapcsolati alakzat viszonyának tisztázása során.

A *laudatio criminis* - bűnkapcsolati alakzatként felfogható - büntetnének megfelelő bűncselekményfajta szintén nem található a hazai Btk-ban. Véleményem szerint nem lehet ilyennek tekinteni a Btk. 216. §. /1/ bekezdésben szabályozott "Izgatás törvény vagy hatósági rendelkezés ellen" büntettét sem. Az elkövetési magatartás ugyanis valamely személy vagy személyek magatartásának /engedetlenségének/ elérését célozza, amely többet jelent, mint a feldicsérés, helyeslés, stb., s másfelől az sem jellemzője, hogy alapcselekményhez kell kapcsolódnia.

A szocialista büntető törvénykönyvek közül a román és a csehszlovák Btk. tartalmazza az ott "bűncselekmények dicsőítése" és "bűncselekmény helyeslése" elnevezéssel illetett *laudatio criminis* büntetést.²⁰ Mindkét törvényhely az alapbüntett vonatkozásában általában "bűncselekményről" tesz említést, amit úgy kell felfognunk, hogy a büntettek "alapcselekménye" az adott btk-ban szabályozott bármely bűncselekmény lehet.

Az előzőeket összegezve megállapíthatjuk, hogy a részességet jellemző járulékoság egyben a bűnkapcsolati formák szükség-szerű közös ismérve abban az értelemben, hogy a bűncselekmények megvalósulása elengedhetetlenül feltételez valamely más bűncselekménnyel való kapcsolatot. A részesi járulékoságtól azonban eltér ez a kapcsolat annyiban, hogy míg az előző elvileg bármely bűncselekménnyel összefüggésben létrejöhet, addig az utóbbi vonatkozásában kétféle konstrukció keletkezhet: egyfelől a minden bűncselekménnyel lehetséges összefüggés /igy a bűnpátolás és a *laudatio criminis* ismerttetett példái/, másfelől a bűncselekmények törvényileg meghatározott csoportjával lehetséges összefüggés /igy az orgazdaság, bűnös közömbösség és a feljelentési köteleesség elmu-

lasztásának ismertetett példái/.

B/ Megállapítottuk, hogy a bűnkapcsolati alakzatok közös jellemző ismérve valamely alapcselekménnyel való összefüggés, kapcsolat. Következő feladatunk ezen alapcselekmény kritériumeinak közelebbi meghatározása. Ennek során első kérdés

a/ hogy milyen stádiumban lévő cselekményekhez járulhatnak a bűnkapcsolati formák?

A részesi járulékosághoz szükséges tettesi alapcselekményre kettős behatároltság jellemző: legalább a kísérleti szakba kell eljutnia /mindaddig, amíg ilyen szakba jutott tettesi alapcselekmény nincs, a részességre irányuló törekvés is csupán előkészület/, másrészt nem lehet már a befejezettség stádiumában /figyelman kívül hagyva a szoros kivételképpen jelentkező állapotbűncselekményeket, melyekhez a befejeződést követően is járulhat bűnsegély/.

A bűnkapcsolati járulékoság alapcselekménye már nem szorítható ilyen pontosan körülhatárolt egységes keretek közé mind az öt, általunk vizsgált bűnkapcsolati forma vonatkozásában.

A bűnkapcsolatokra jórészt jellemző utólagos elkövetés csak az orgazdaság vonatkozásában egyértelmű: a hét alapcselekmény bármelyikéhez csak akkor kapcsolódhat orgazdaság, ha a bűncselekmény tárgyaként szereplő dologra nézve az alapdeliktumot a maga egészében elkövették, - ez pedig nyilvánvalóan nem következhet be a befejezetté válás előtt. Ilyen megfontolásból kiindulva megállapíthatjuk, hogy az orgazdaság mindig befejezett alapbűncselekményhez járul.

Ennek illusztrálására lássunk egy példát a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatából:

"Adott esetben a társadalmi tulajdonban lévő tüzelő megvásárlása a tüzelő fuvarozásával megbízott személytől: nem orgazdaság, hanem a társadalmi tulajdont sértő lopáshoz nyújtott bűnsegély. A vádlott azáltal, hogy a kocsin lévő, tehát még a társadalmi tulajdonban álló tüzelőt - amelyről tudta, hogy társadalmi tulajdon - megvásárolta, szándékosan segítséget nyújtott ahhoz, hogy a másik vádlott a társadalmi tulajdon ellen lopást követhessen el. A társadalmi tulajdonból való eltulajdonítás és a megszerzés így egybeesett. Ezzel szemben az orgazdaság megállapítása egy már ko-

rábban befejeződött bűncselekmény elkövetését feltételezi".²¹

A bűnpártolás alapcselekményei aszerint különböznek a fentiekől, illetve egymástól, hogy annak tárgyi vagy személyi változatát vonjuk vizsgálat alá:

A tárgyi bűnpártolás mindig befejezett bűncselekményhez járul, - a személyi bűnpártolásra viszont ez csak általában jellemző. A befejezettség előtt megvalósított személyi bűnpártolásnak - csatlakozva Földvári József álláspontjához²² - három esetét tartjuk lehetségesnek:

- a tettesi cselekmény a kísérleti stádiumban megreked, s a pártoló tevékenység csak ezután következik be;

- befejezett kísérlet elkövetője jevára nyújtott, a 184. §. /1/ a-b/ pontjában meghatározott segítség;

- az alapbűncselekmény több elkövetője közül a pártoló csak az egyik számára nyújt segítséget még a deliktum befejezetté válása előtt, de már a pártolt tevékenységének befejezése után /pl. a felbujtónak nyújt segítséget a pártoló, mielőtt a tettes elkövetné a bűncselekményt/.

A bűnpártolás személyi változatához hasonló helyzet áll elő a laudatio criminis esetében, e cselekményt is általában az elkövetés után látjuk megvalósíthatónak.

A feljelentési kötelezettség elmulasztásánál maga a törvény rendelkezik az alapcselekmények stádiumáról, amikor azt büntetendővé nyilvánítja az alapdeliktum előkészületétől annak befejezését követően is, azzal a "felső határral", hogy a már leleplezett bűncselekményekre nézve értelemszerűen feloldja a feljelentési kötelezettséget. A járulékoság sajátossága továbbá, hogy alapcselekmény a törvény által büntetlenül hagyott előkészület is lehet /pl. a társadalmi tulajdont károsító szándékos bűncselekmény elkövetésére tett előkészület/.

Végül a bűnös közömbösség már ismertetett csehszlovák törvényi szabályozása az ott felsorolt alapcselekmények előkészületére és kísérletére ír elő megakadályozási kötelezettséget, - ez a köteletség magától érthetően nem terjedhet ki a már befejezett deliktumokra.

b/ A bűnkapcsolati alakzatok alapcselekményeinek tisztázása során a következő kérdés az alapcselekmény büntetethegységének a kérdése. Az természetesen csak kivétel, hogy hatályos jogunk szerint a feljelentési kötelezettség elmulasztása nem büntetendő előkészülethez is járulhat. Ettől eltekintve, az egyéb bűnkapcsolati alakzatoknál az igényel tisztázást, hogy elegendő-e az alapcselekmény absztrakt büntetendőség, avagy ezen túlmenően az alapcselekmény elkövetője büntetethegységének is jelentősége lehet.

"Az orgazdaság alapcselekményének büntetendőnek kell lennie, de ez elég is. Az nem szükséges, hogy büntetendő is legyen".²³ Így tehát létrejöhet az orgazdaság akkor is, ha az alapcselekmény elkövetője pl. magánindítvány hiánya, elévülés, kegyelem, halál, stb. miatt nem büntetendő, sőt abban az esetben is, ha beszámítási képességgel nem bíró személy követte el az alapcselekményt.

A bűnpártolás két neme e vonatkozásban lényeges eltérést mutat. A tárgyi bűnpártolás alapcselekményével szemben ugyanaz a "követelmény", mint az orgazdaságnál: büntetendővé nyilvánított cselekmény szükséges ebben az esetben is, az azonban már közömbös, hogy annak elkövetője büntetendő-e. Ezzel szemben a személyi bűnpártolásnál a pártolt személy büntetethegysége sem mindig közömbös. E vonatkozásban teljes mértékben osztom Földvári József álláspontját, aki a hagyományos büntetethegységet kizáró-megszüntető okok felosztásán belül tovább differenciál attól függően, hogy "van-e lehetőség büntető eljárás lefolytatására vagy nincs".²⁴

A büntetethegységet kizáró okok közül azok, amelyek az alapcselekmény miatti büntető eljárás lefolytatásának is eleve gátjául szolgálnak /gyermekkor, magánindítvány hiánya, stb./, a személyi bűnpártolás létrejöttének a lehetőségét is kiküszöbölik. Ugyanakkor büntetőjogilag relevans pártoló tevékenységnek minősül pl. az elmebeteg, a kényszerített, a tévedésben, jogos védelmi helyzetben vagy végszükségben lévő személy cselekményéhez kapcsolódó bűnpártolás, mivel ezeknek a tényeknek a felderítése már igényeli a büntető eljárás lefolytatását, amit a pártoló tevékenysége akadályoz.

A büntetethegységet megszüntető okoknál /elkövető halála, elévülés, kegyelem és a törvényben meghatározott egyéb ok/ "annak lehet jelentősége, hogy a bűnpártoló mikor nyújt segítséget: a bűn-

tethetőséget megszüntető ok létrejötte előtt vagy után".²⁵ Ha a bűnpártoló ezen ok létrejötte után fejti ki tevékenységét, akkor ez már nem bűnpártolás, mivel az állam büntetőjogi igénye már nem áll fenn, - a büntethetőséget megszüntető ok létrejötte előtti bűnpártolás viszont akadályozza ennek az igénynek a kielégítését, tehát ez a cselekmény büntetendő.

Felmerül a kérdés, vajon miben gyökerezik a tárgyi bűnpártolás és az orgazdaság alapcselekményeinek fentebb elemzett hasonlósága és mi okozza a személyi bűnpártolás alapcselekményeinek ettől eltérő jellegét?

Az orgazda és a bűncselekményből származó előnyt biztosító személy cselekménye megjelenési formájában is sok a hasonló vonás. Az "előny biztosítása" végbemehet a dolog "megszerzésével, elrejtésével vagy elidegenítésében való közreműködéssel", sőt többnyire ez így is történik. A hasonlóság döntő okának még sem ezeket a tényezőket tartom, hanem az elkövetői tevékenységek, irányát. Mindkét elkövető cselekvése az anyagi világ valamely dologi, tárgyi megjelenési formájú és mindig az alapcselekményből származó jelenségét célozza, amely "jelenség" sohasem az alapcselekmény elkövetőjének személye! Ezt úgy is kifejezhetnénk, hogy ezeknek a cselekményeknek az elkövetője "nem törődik" az alapdeliktumok elkövetőjével, - tevékenysége mindig az alapbűncselekményből származó előnnyel, dologgal van összefüggésben. Ez a "tárgy-központúság" már magyarázattal szolgál arra, hogy a tárgyi bűnpártolás és az orgazdaság alapcselekményei tekintetében miért elegendő azok büntetendő volta és miért nincs jelentősége az elkövető büntethetőségét kizáró és megszüntető okoknak, hiszen azok mindig az elkövető személyével állnak kapcsolatban!

A személyi bűnpártolás viszont éppen az alapdeliktum elkövetőjének személyével van összefüggésben. Ez a cselekmény is szám-talan formában valósítható meg, de egy biztos: nem valószínű, hogy a bűncselekményből származó előny, dolog biztosításával. A személyi bűnpártoló "nem törődik" az alapdeliktumból származó előnnyel. Őt "csak" az "érdeklí", hogy a pártolt megmeneküljön a felelősségrevonástól. Ez a "személyközpontúság" pedig megmagyarázza azt, hogy miért kell figyelemmel lenni a személyi bűnpártolás alapcselekményei tekintetében az elkövető büntethetőségét kizáró és megszüntető okokra is.

C/ A bűnkapcsolati alakzatok az alapcselekmények bármely elkövetője viszonylatában kifejtethetők. /A pártoló segítséget nyújthat a felbujtónak, bűnös közömbös magatartással lehet kísérni a bűnsegéd tevékenységét, stb./. Nem állapítható meg viszont bűnkapcsolat annak a terhére, aki az alapcselekmény elkövetésében akár tettesi, akár részesi minőségben közreműködött.

D/ A bűnkapcsolati járulékoságon belül végül meg kell vizsgálnunk az alapcselekmények bűnösségi alakzatát is.

A hatályos jogunk által szabályozott bűnkapcsolatok közül az alapcselekmények mindig szándékosak az orgazdaság és a feljelentési kötelezettség elmulasztása viszonylatában. Az első esetben ez abból adódik, hogy a hét alapcselekmény mindegyike csak szándékosan követhető el /kivételesen az orgazdaság, de ennek gondatlan válfaja nem bűncselekmény/. Az utóbbi bűnkapcsolat esetén pedig a törvény szintén úgy vonja meg a feljelentendő bűncselekmények körét, hogy az nem terjed ki a gondatlan cselekmények egyikére sem. Ezzel szemben a bűnpártolást megvalósíthatónak tartjuk gondatlan alapcselekményekre nézve is.

ad 2/ A büntetőjogtudomány szerzőinek többsége a részesi tevékenység nélkülözhetetlen kellékének fogja fel az okozatosságot. Amikor dolgozatomban álláspontjukat alapvetően elfogadom, ebből az alaptételből származtatom azt a megállapítást, hogy szinte mindig az okozatosság ismerve a legbiztosabb elhatárolási pont a részesi és bűnkapcsolati alakzatok között! A részesi formák a bűncselekményhez vezető okfolyamat résztvevői, - a bűnkapcsolatok viszont nem vesznek részt ebben a folyamatban, nem okozói a bűncselekmény létrejöttének, megvalósulásának.

Ez a megkülönböztetés természetesen csak akkor lehet abszolút értékű, ha helyes az alapfelvetés, ti. hogy a részesség szükségképpen okozatos elkövetői mód.

Különválasztva a részességi formákat, a felbujtás vizsgálata vitán felül alátámasztja felfogásunkat. A tettes a felbujtó pszichikai ráhatása következtében követi el a cselekményt, - a felbujtó és a tettesi cselekmény közötti viszony tehát előidézhető jellegű okviszony a felbujtó oldaláról nézve.

Más jellegű, de az alapvető elhatárolással szinte mindig összhangban álló következtetésre vezet a bűnsegédi magatartás szemügyre vétele is. A pusztán pszichikai segítségnyújtás is kauzálisan hat a bűncselekmény elkövetésére előmozdító jelleggel, ha pedig a segítségnyújtás fizikai megjelenésű, akkor az ilyenkor keletkező előmozdító okozatosság vagy csak fizikai /ha a tettes nem tud a segítségről/, vagy egyszerre fizikai és pszichikai töltésű /ha tudatosan veszi igénybe a segítséget/.

Több szerző tagadja az okozati összefüggést a mulasztással megvalósuló bűnsegély esetében. Losonczy István szerint ez az a rés, amely a részesség oksági felfogásán keletkezve megkérdőjelezi a gondolatmenetet. Véleményét a következő példa segítségével igyekszik bizonyítani: "Az ablak már nyitva állt, amikor a raktárkezelő véletlenül tudomást szerzett A és B /betörésének/ tervéről, s ezért hagyta nyitva az ablakot, hogy azon keresztül A és B könnyebben be tudjanak hatolni. Ez a mulasztás - álláspontunk szerint - már nem áll okozati összefüggésben a bűncselekménnyel".²⁶ A példa szerint a tettes nem tud a bűnsegéd mulasztásáról. Így "még nagyobb kétely merülhet fel olyan személy bűnsegéddé minősítése tekintetében, aki a tettes cselekményéhez még objektíve sem kapcsolódó olyan mulasztással nyújt segítséget a tettesnek, amelyről a tettes nem tud!"²⁷

A magunk részéről nem állítjuk, hogy bíróságaink gyakorlatában mindennapi eset az olyan bűnsegély megállapítása, amely mulasztással valósul meg és arról a tettes nem tudott. A Miskolci Megyei Bíróság ítélkezési gyakorlatának 1960-ig visszamenő beható vizsgálata sem győzött meg ennek ellenkezőjéről, - a bűnügyi nyilvántartás egyetlen bűnösséget megállapító ilyen ítéletet sem tartalmaz! Eltekintve azonban ettől - a véleményem szerint sokatmondó - tényről, elméletileg két eset lehetséges: a/ a mulasztásos bűnsegély tipikusan, egyben pszichikai bűnsegély is, és ilyenkor vitathatatlanul kauzálisan hat; b/ ha viszont a tettes ritka kivételként a mulasztásos bűnsegélyről nem tud, a mulasztásos bűnsegély és a bűnkapcsolatok egymástól való elhatárolása szempontjából a kauzalitás háttérbe lép és az elhatárolás kizárólag azon alapul, hogy az illetőt terhelte-e speciális jogi kötelesség

a bűncselekmény megakadályozására nézve /mulasztásos bűnsegély/, vagy sem /bűnkapcsolat/.

A fentiek alapján az okozatosságot, mint a részességi alakzatok jellemző ismérvét azzal fogadjuk el, hogy az a felbujtásra törés nélkül, a bűnsegédi magatartásra pedig - figyelmen kívül hagyva az általunk gyakorlatilag elhanyagolhatónak tartott kivétel lehetőségét - általában jellemző.

Amikor elismerjük általános jelleggel a részesi alakzatok okozatosságát - a bűnkapcsolatokra jellemző ismérvként az okozatosság hiányát jelöljük meg. Vegyük közelebbről szemügyre ezt a negatív kritériumot:

Az oksági viszony hiánya vitán felül jellemzi azokat a bűnkapcsolatokat, amelyek az alapcselekmény elkövetése után létesülnek. Így - visszautalva a járulékoknál mondottakra - mindig befejezett alapcselekményt tételez fel az orgazdaság és a tárgyi bűnpártolás, de eltekintve a kisszámú kivételtől, a személyi bűnpártolás is. Sőt mivel a személyi bűnpártolás kivételes eseteire is /bár az alapcselekmény befejezetté válása előtt, de/a pártolt személy magatartásának a teljes kifejtése után kerülhet csak sor, kauzális hatást az alapcselekményre az ilyen bűnpártolás sem gyakorolhat.

Tételünk hosszabb bizonyítására nincs szükség az egyéb olyan esetekben sem, amikor a bűnkapcsolat az alapdeliktum elkövetése után jön létre /a befejezett bűncselekmény feljelentésének az elmulasztása/. Nem nyert azonban ezzel bizonyítást az okozatosság hiánya azokban az esetekben, amikor a mulasztásos bűnkapcsolati alakzat még befejezés előtt álló alapcselekményhez társul. Ilyenkor arról van szó, hogy a mulasztás, mint passzivitás, nem kapcsolódik be az alapcselekmény kauzális kibontakozásába, aminek - mint pusztán bűnkapcsolatnak - természetes feltétele, hogy pszichikai bűnsegélyként sem hat.

A magyar büntetőjogi irodalomban a részesség és a feljelentési kötelezettség elmulasztása viszonyára nézve helytelen elfogást képviselt annakidején Barna Péter²⁸, aki a részesség körébe kívánta vonni a következő változatokat:

Ha az elkövető előkészületi szakban lévő alapcselekmény feljelentését szándékosan elmulasztja és ezáltal a büntett véghezvitelét előmozdítja.

Ha az elkövető kísérleti szakban lévő cselekmény feljelentését mulasztja el úgy, hogy ezzel a befejezést elősegíti.

Ha az elkövető befejezett büntett feljelentését elmulasztja és ezáltal a törvényi tényálláshoz tartozó valamely káros következmény megvalósulását elősegíti.

Ha a mulasztó a feljelentés elmulasztását az elkövetőnek előzetesen megígérte.

Különösebb indoklás nélkül is könnyen belátható, hogy a szerző tévedése az okozati összefüggés helytelen értelmezéséből ered. A negyedik esetben sem a mulasztás az a tényező, amely okozati összefüggést létesít, hanem az ígéret, amely megerősíti a tettet szándékában! Ennek hiányában viszont a feljelentés elmulasztása nem játszik szerepet a bűncselekmény létrejöttéhez, megvalósításához vezető okfolyamatban!

Abból, hogy a részesi és bűnkapcsolati magatartás egymástól való elhatárolásának nézetem szerinti legdöntőbb tényezője az okozati összefüggés megléte vagy hiánya, következik az is, hogy a bűnkapcsolati formák előzetes kilátásba helyezése részeség megvalósulását eredményezi. Az előzetes ígéret átviszi ezeket a magatartásokat a felbujtás vagy a pszichikai bűnsegély területére, attól függően, hogy az ígéret mennyire hatott közre a tettes szándékának kialakításában, illetve megerősítésében.

A fentiekhez a részletezést mellőzve csak két megállapítást kívánok fűzni:

- a bűnsegély megvalósulásához nem szükséges, hogy a kilátásba helyezett bűnkapcsolat az alapcselekmény elkövetése után ténylegesen létre is jöjjön;

- az előzetes kilátásba helyezés ráutaló magatartás formájában is megvalósulhat.

Az okozatosság kérdésének vizsgálata során megállapítottuk, hogy a tettes cselekményét bűnsegélyként az általa ismert passzív, mulasztásos jellegű magatartás is előmozdithatja. Ismételten is kiemelendőnek tartjuk azonban, hogy egymagában a mulasztás csak valamely olyan speciális kötelesség megszegése

esetén valósíthat meg részességet, amely teljesítése a bűncselekmény elkövetésének megakadályozására vagy legalább is nehezítésére lett volna alkalmas. Például "bűnsegéde a földművesszövetkezetben elkövetett sikkasztásnak az az ellenőr, aki ellenőrzési és feljelentési kötelezettségének megsértésével a tudomására jutott bűncselekmények leleplezését szándékosan elmulasztja. Ezzel ugyanis a sorozatos bűntettek elkövetését megkönnyítette".²⁹

ad 3/ A címként választott "önálló érdeksérelem hiányát", mint a részesség szükséges, közös ismervét a büntetőjogtudomány művelői általában nem nevesítik önálló csoportosítási szempontként. Ellenérvként lehetne felhozni, hogy ez az ismerv tárgyalható lett volna a járulékoság témakörén belül is. Amikor elismerjük ezen feltételezett aggály indokoltságát, mentségül azt hozzuk fel, hogy ez a témakör - nézetünk szerint - olyan jelentőséggel bír a részesi és bűnkapcsolati alakzatok összehasonlításában, ami az általunk választott rendszer kialakítását tette szükségessé.

Az előző fejezetekben rámutattunk a bűnkapcsolatok más bűncselekményekkel való szoros kapcsolatára, ugyanakkor általános érvennyel kizártuk e viszony alkotó részei közül az okozati összefüggést. Az alábbiakban azokra a kérdésekre kell választ kapnunk, hogy miben áll ezeknek a bűncselekményeknek a büntetéstérdemlősége, milyen jogtárgyak sérelmét idézik elő a bűnkapcsolatok, továbbá rendelkeznek-e önálló, sajátos jogtárgysérelemmel, - illetve milyen összefüggés áll fenn az általuk előidézett jogtárgysértések között?

A részesi magatartás értékelésének elvi alapja az a felismerés, hogy a felbujtó és a bűnsegéd cselekménye ugyanannak az érdeknek a sérelmét idézi elő, amely érdeket az alapcselekmény elkövetésében részt vevő elkövetők sértenek, vagy veszélyeztetnek. Egyszerűen azt mondhatjuk, hogy az alapcselekmény és a hozzá járuló részesi cselekmény jogi tárgya megegyezik.

A történeti fejlődés bemutatása során kihangsúlyoztuk, hogy a fejlődés általános tendenciájának a bűnkapcsolati formák önálló büntetési jellegének elismerése és törvényi szabályozása felel meg. A delictum sui generis jelleg elismerésének azonban az a feltétele, hogy a bűnkapcsolati alakzatok önálló, sajátos

érdeksérelmet, jogtárgysértést idéznek elő.³⁰ A következőkben ebből a szempontból fogjuk vizsgálat alá vetni az egyes bűncselekményi formákat.

Hazánkban ma már egyértelmű az a nézet, amely az orgazdaságot vagyon elleni bűncselekménynek tekinti. Az orgazdaság egyrészt fokozza az alapcselekmény elkövetője által előidézett vagyon elleni támadás veszélyét azzal, hogy a dolgot még jobban eltávolítja a támadást elszennvedő vagyoni köréből, másrészt ösztönző hatással van a törvényi tényállásban szereplő hét vagyon elleni bűncselekmény elkövetésére.³¹

Az orgazdaság jogi tárgyának ilyen megjelölése megfelel a hatályos Büntető Törvénykönyvünk rendszerének is, amely az orgazdaságot a "Vagyon elleni bűncselekmények" című fejezetében delictum sui generis-ként szabályozza. Az orgazdaság kriminalitásában szerepet játszó tényezők közül azonban szükségesnek látom továbbá kiemelni és jelentősnek minősíteni azt az érdeksérelmet, amelyet az orgazda azáltal idéz elő, hogy az alapcselekmény által a dologra vonatkozóan keletkeztetett jogellenes helyzetet fenntartja.

A bűncselekmények elkövetése körülményeinek tisztázása, felderítése általános társadalmi érdek. Ez a feladat szocialista bűnüldöző és igazságszolgáltatási szerveinkre hárul. Az orgazda tevékenységének ilyen jellegével akadályozza, működésében zavarja, feladatainak ellátásában gátolja ezeket a szerveket. Nem igényel különösebb bizonyítást annak a ténynek a fontossága, hogy az alapcselekmény elkövetőjének büntetőjogi felelősségrevonása során felderítést igényel az elkövetési tárgy mibenlétének pontos tisztázása, amely elé pontosan az orgazda tevékenysége gördít akadályt.

Az orgazdaság jogi természetét illetően azt a következtetést vonom le az elmondottakból, hogy a bűncselekmény elsődleges jogi tárgya a vagyoni viszonyokban jelölhető meg. Ugyanakkor, mint másodlagos jogi tárgyat, az igazságszolgáltatási apparátus rendes funkcionálásának érdekét sem hagyhatjuk figyelmen kívül az orgazdaság által sértett vagy veszélyeztetett társadalmi viszonyok közül.

A BHÜ 1952. évi megjelenése előtt a büntető törvénykönyvünk a bűnpártolást a vagyon elleni bűncselekmények között szabályozta. A BHÜ tartalmazta először azt a már általánosan ismert tételt, hogy a bűnpártolás mindkét neme az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények közé tartozik és az ennek megfelelő fejezet keretei között szabályozandó.

A bűnpártolás jogi tárgya az igazságszolgáltatási apparátus szabályszerű funkcionálása. Ez egyaránt vonatkozik mindkét fajtájára. "Aki valamely bűncselekmény elkövetőjének ahhoz nyújt segítséget, hogy a felelősségrevonás elől meneküljön, lényegében éppen olyan hátrányt idéz elő, mint aki ahhoz nyújt az elkövetőnek segítséget, hogy a büntetettől származó tárgyat biztosíthassa. Az azonos érdeksérelem: az igazságszolgáltatás sikerének, feladata teljesítésének akadályozásában áll."³²

Az igazságszolgáltatás rendes működésének akadálya passzív magatartás is lehet. E magatartás társadalomra veszélyessége elérhet egy olyan fokot, amely esetén a törvényhozó a mulasztást büntetni rendeli. A feljelentési kötelezettség elmulasztása esetén ez a veszélyességi szint - törvényben meghatározott bűncselekményekhez járulva - eléri a büntetendőség mértékét és amely büntetendő mulasztások jogi tárgya szintén az igazságszolgáltatás helyes irányu működésében jelölendő meg.

A jogtárgysértés büntetendőségi szintet elérő társadalomra veszélyessége a magyar törvényi szabályozás szerint nem áll fenn a bűnös közömbösség - a büntény meg nem akadályozása - esetén. /Ehelyütt szükségesnek tartom ismételten kihangsúlyozni, hogy a "bűnös közömbösség" kategóriát én a csehszlovák törvényi szabályozásnak megfelelő értelemben szerepeltetem egész munkám során. E "szűkebb értelemben vett" bűnös közömbösség határain kívül maradnak azok a tágabb értelemben vett bűnös közömbös magatartások, melyeknél a mulasztás - mint például a segítségnyújtás elmulasztása, vagy a mentő körülmény elhallgatása - nem tételez fel szükségképpen egy alapcselekményt, amelyhez bűnkapcsolati magatartásként járul/.

A társadalomra veszélyesség, mint alapvetően objektív bűncselekményfogalmi elem büntetendőségi szintet el nem érő alacsony

foka mellett a büntetlenség indokának tekintem továbbá az elvárhatóságnak, mint a cselekményhez tapadó felróhatósági elemnek a hiányát is.³³ A bűncselekmények elkövetésének megakadályozása az állampolgároktól - azokat terhelő speciális jogi kötelesség hiányában - általában nem várható el. Az ellentétes felfogású csehszlovák Btk. a 167. §-a /2/ bekezdésében az elvárhatóság hiánya miatt csak bizonyos helyzeteket szabályoz büntethetőséget kizáró okként, hasonlóan az olyan hazai rendelkezésekhez, amelyek alapján szintén az elvárhatóság hiánya miatt marad büntetlen néhány esetben a hozzátartozó által elkövetett cselekmény.³⁴

Végül - véleményem szerint - a bűncselekmény helyeslése, feldicsérése hazai büntetlenségének indoka szintén a jogtárgysértés elenyésző volta miatti csekély társadalomra veszélyesség. Természetesen ez a megállapítás nem vonatkozik azokra a büntetést érdemlő cselekményekre, melyek valamely, a Különös Részben szabályozott törvényi tényállás keretei közé illeszkednek /pl. izgatás törvény vagy hatósági rendelkezés ellen/, illetve valamely bűncselekményre való felbujtásként értékelendők.

Az elmondottakból az alábbi következtetések vonhatók le: A szocialista állam által védett és a bűnkapcsolatok révén támasztott társadalmi érdekeknek következő szintjeit különböztethetjük meg:

a/ A bűncselekményekkel és azok elkövetőivel szembeni elítélő, helytelenítő jellegű társadalmi értékrendszer szilárdságának érdeke.

b/ A bűncselekmények megelőzésének, megakadályozásának és felderítésének általános társadalmi érdeke.

c/ Az igazságszolgáltatási apparátus szabályszerű működésének érdeke.

Az egyes társadalmi érdekszintek védelme nem biztosítható minden esetben jogi eszközökkel. Az a/ pont esetében ez a védelmi intenzitás - figyelembe véve a bűnkapcsolatok már eddig bizonyított közös sajátos vonásait - nem éri el a jogi szabályozottság szükségességének fokát. Egyszerűbben azt mondhatjuk, hogy önmagában ez a magatartás nem bűncselekmény! /Természetesen nem hagyható figyelmen kívül, hogy valamely magatartás büntetendővé nyilvánítása a mindenkori gazdasági, társadalmi, politikai viszo-

nyok által determinált jogalkotói akarat függvénye, - mi csak a jelenlegi helyzetet vesszük alapul vizsgálódásunk során/.

A bűnkapcsolati alakzatok közül természetesen mindegyik sérti ezt az érdeket. Vizsgálódásunk tárgyához úgy jutunk közelebb, ha megállapítjuk, melyik cselekmény "áll meg" ennél a szintnél, nem sértve további társadalmi viszonyt. Az általunk vizsgált bűncselekmények közül ez csak a *laudatio criminis*!

A bűncselekmény feldicsérése - ha nem valósul meg súlyosabb megítélés alá eső cselekmény - önmagában nem sérti a további pontok alatt jelzett jogi tárgyakat. Ez a magatartás minősülhet az erkölcsi normák durva megszegésének, de társadalomra veszélyességének elenyésző foka szilárd társadalmi viszonyok között nem válthatja ki a büntetőjog reakcióját.

A b/ ponttal jelzett érdekek sérelmét a *laudatio criminis* kivételével még mindegyik bűnkapcsolati forma megvalósulása előidézi. Ez a kategória a társadalmi érdekviszonyoknak szűkebb körét fogja át, mint az "a" pont alatt jelzettek, de még tágabb fogalom, mint az igazságszolgáltatási szervezet működésének érdekei. Ez utóbbi azonban nem valamiféle öncél - az igazságszolgáltatási apparátus szabályszerű működése nem önmagáért, hanem éppen az előző érdek kielégítése végett történik, annak mintegy eszköze!

A bűnkapcsolatok jogi megítélése szempontjából ez abban jut kifejezésre, hogy jogi védelmet a "b" kategóriából csak azok a társadalmi érdekviszonyok nyernek, melyek egyben a c/ pont alatti érdekekkel egybevágnak. A bűncselekmények megelőzése, megakadályozása, felderítése a bűnüldöző és az igazságszolgáltatási apparátus feladata elsődlegesen. Természetesen az állampolgároknak is általános kötelessége ezeknek a feladatoknak a megvalósításában való közreműködés, de ezen általános kötelesség megsértése - különösen ha az mindössze egy bármiféle negatív motivumot nélkülöző mulasztás - nem vonhat maga után büntetőjogi szankciókat. Ilyen megfontolás alapján de lege ferenda sem tartom kívánatosnak a "bűnös" közömböség büntetendővé nyilvánítását, mint olyan magatartását, amely ugyan sérti a bűncselekmények megakadályozásának, megelőzésének általános társadalmi érdekét, de nem akadályozza az igazságszolgáltatási apparátus szabályszerű működését.

A további három bűnkapcsolati alakzatról megállapítottuk, hogy azok mindegyike sérti az igazságszolgáltatás rendes működésének érdekeit. Szólnunk kell azonban arról a különbségről, amely egyfelől az orgazdaság, másfelől a bűnpártolás és a feljelentési kötelezettség elmulasztása között e téren jelentkezik.

A bűnpártolás mindkét nemének és a feljelentési kötelezettség elmulasztásának jogi tárgya az igazságszolgáltatási apparátus szabályszerű funkcionálása. Ennek az sem mond ellent, ha elismerjük a tárgyi bűnpártolás bizonyos fokban jelentkező, a vagyoni viszonyok sérelmét előidéző jellegét. Némi szabadossággal azt is mondhatnánk, hogy ez a másodlagos jogtárgysértés nem lenne elegendő a büntetendőségi szint eléréséhez, ha a cselekmény nem idézne elő olyan másik érdeksérelmet, amely sérelem nagyobb veszélyességi foka már indokoltá teszi a jogi védelmet. Az orgazdaság lényegét is hasonló absztrakciós eljárással tudjuk megvilágítani azzal, hogy tisztában vagyunk módszerünk életszerűtlenségével, hiszen egy adott cselekmény ilyen "felboncolása" a valóságban elképzelhetetlen. Ennek megfelelően az orgazdaságot a másik két bűncselekménytől elkülönítő ok a megsértett társadalmi érdekviszonyok, jogi tárgyak között keresendő; az orgazdaságnak az a társadalomra veszélyessége, amely az igazságszolgáltatási érdekek sérelméből ered, nem ér el olyan fokot, amely büntetendőségét indokolná! A bűncselekménykénti értékelés alapja a vagyoni viszonyok sérelme, - az orgazdaság által elsődlegesen sértett jogtárgy védelme.

Az előzőekben igyekeztünk bebizonyítani, hogy a bűnkapcsolatok mindegyike sajátos önálló érdeksérelmet idéz elő és hogy ezen érdeksérelmek között meghatározott összefüggés fedezhető fel, - e magatartások eredője a társadalmi viszonyok bizonyos oldala, csoportja ellen irányul. E viszony-csoportot a társadalomnak a bűncselekményeket és elkövetőiket elítélő értékrendszerében jelöltük meg. A társadalom ép része - amely mint az egészséges emberi szervezet, úgy közösíti, veti ki magából az idegen anyagot - olyan viszonyrendszert teremt, amely egyszerre védekezik és támad a bűncselekmények és elkövetőik ellen. Ennek az értékrendszernek szilárdságát bomlasztják a bűnkapcsolatok, ez motiválja közös társadalomra veszélyességüket!

Az egyes bűnkapcsolati alakzatok társadalomra veszélyessége azonban eltérő - az egyes érdekszintek különböző fokú sérelmet szenvednek - többek között, döntően ez az oka az egyes alakzatok büntetendőségének vagy annak hiányának.

Végezetül megemlítjük, hogy az adott bűnkapcsolati magatartás konkrét társadalomra veszélyességét annak a jogsérelemnek a súlyossága határozza meg, amelyhez a bűnpártolás, orgazdaság, stb. járul. Nyilvánvalóan más lesz a konkrét büntetőjogi megítélése annak a bűnpártolásnak, amely egy kémkedéshez járul, mint annak, amely egy zugirásathoz; vagy egy orgazdaságnak, amely egy rablásához járul, mint amely egy lopáshoz, stb.³⁵

ad 4/ A szándékosság nemcsak a részességi alakzatok közös szükségszerű ismérve. A bűnkapcsolati alakzatok alanyi oldalát vizsgálva megállapíthatjuk, hogy ugyanez jellemző az utóbbiakra nézve is. Amikor megelégszünk e szabály rögzítésével, ezt annak belátásával tesszük, hogy az egyes bűnkapcsolati formák szándék-tartalmának vizsgálata nem eredményezne összehasonlítási alapot a részesség-bűnkapcsolat viszony tisztázásához. Ezért csak az orgazdaság és a bűnpártolás rövid bemutatását végezzük el.

Az orgazdaság elkövetője tudatának át kell fognia a törvényi tényállási elemeket, - így tudnia kell, hogy a dolog, melyet megszerez, elrejt vagy elidegenítésében közreműködik, a törvényben meghatározott hét alapcselekmény valamelyikéből származik.

Nem fontos tehát, hogy az orgazda pontos büntetőjogi minőségét ismerje az alapcselekménynek, de megjegyzendő, hogy ebben való tévedése esetleg enyhébb megítélés alá vonhatja cselekményét. /Például úgy tudja, hogy a ténylegesen rablásból származó dolog sikkasztás útján jutott az alapcselekmény elkövetőjéhez/.³⁶

Az orgazdaság célzatos bűncselekmény, - az alanyi oldal speciális vonásával azonban az orgazdaság és a tárgyi bűnpártolás összehasonlítása során foglalkozom.

A bűnpártolás elkövetője tudattartalmának a következő körülmények ismeretét kell átfogni: "korábbi bünelkövetés; az elkövető törekvése; saját tevékenységének segítő jellege."³⁷

Az első kritérium tekintetében minden további nélkül egyetértek Földvárival, aki ezt írja: "... amikor mi a büntett elkövetésének tudatát kívánjuk meg a szándékos bűnpártolás megvalósulásá-

hoz, ezen inkább a büntető eljárás megindításának vagy megindítása lehetőségének a tudatát értjük." Majd "A bűnpártolás megállapítása szempontjából közömbös, milyen büntettet követ el a pártolt." - olvashatjuk.³⁸

A második helyen említett kritérium - az elkövető törekvésének ismerete - tekintetében a magam részéről már csak fenntartásokkal fogadom el a szerző következő megállapítását: "... szükségesnek tartjuk azt, hogy a bűnpártoló tisztában legyen az alapbüntett elkövetőjének a büntető felelősségre vonás elkerülésére irányuló törekvésével;"³⁹ Ez a felfogás azonban nem tud mit kezdeni azokkal az esetekkel, amikor a pártolt nem törekszik menekülni a hatóság üldözése elől, hanem esetleg önként jelentkezik a hatóságnál. Ilyen esetekben a második helyen említett tudati elem kiesik a szándékosság feltételei közül - ismeri el a szerző.

Véleményem szerint ez az ellentmondás feloldható azzal, hogy nem kívánjuk meg ennek a tudati elemnek a létezését /amely meglétének bizonyítása egyébként is komoly nehézségekbe ütközik!/, hanem megelégszünk annak kimondásával, hogy a bűnpártoló feltételezhette e tettesi törekvést! Ez a megoldás nélküli bármiféle jogalkalmazói önkény veszélyét annál is inkább, mivel a bűnpártolás megállapítása során irreleváns körülmény az, hogy az alapcselekmény elkövetője ténylegesen törekedett-e a büntetőjogi felelősségrevonás alóli kibúvársra vagy sem; a bűnpártolás ettől a körülménytől függetlenül megállapítható.

A harmadik feltételként említett körülménnyel kapcsolatban csak annyit kívánok megjegyezni, hogy a bűnpártolónak elég tisztában lenni "cselekményének a törvényben meghatározott következmények előidézésére való alkalmasságával."⁴⁰

III.

A dolgozat utolsó fejezetében a bűnkapcsolati alakzatok egymás közötti viszonyát vizsgáljuk, megvizsgálva az egyes törvényi tényállásoknak azon elemeit, amelyek összekapcsolják, illetve elhatárolják ezeket a cselekményeket.

Az orgazdaságot a többi bűnkapcsolathoz képest megkülönböztető legdöntőbb ismérve a bűncselekmény domináns jogi tárgya: a vagyoni, tulajdoni viszonyok. Konkurencia mindössze egyetlen másik bűnkapcsolati formával állhat elő: a tárgyi bűnpártolással.

A két bűnkapcsolati forma elhatárolásánál a következő szempontok nyújtanak segítséget:

A két cselekmény által sértett társadalmi viszonyok különbözősége, - az orgazdaság jogi tárgya a vagyoni viszonyok, a tárgyi bűnpártolásé pedig az igazságszolgáltatás szabályszerű működése. /E vonatkozásban utalnék a dolgozat egyéb részeiben elmondottakra/.

Orgazdaság csak a 301. §. /1/ bekezdésében felsorolt hét alapcselekmény valamelyikével összefüggésben keletkezhet - tárgyi bűnpártolás bármely bűncselekményhez járulhat, amelyből "előny" származhat.

Valódi elhatárolási kérdés abban az esetben áll elő, ha a tárgyi bűnpártolást az orgazdaság alapcselekményei tekintetében követik el. Ilyenkor a két magatartás célzatának különbsége segít: "Nem orgazdaságnak, hanem tárgyi bűnpártolásnak minősül a cselekmény akkor, ha az elkövető a Btk. 301. §. /1/ bekezdésében felsorolt alapcselekményekből származó dolgot nem maga vagy más, harmadik személy hasznára, hanem éppen az alapcselekmény elkövetőjének részére és érdekében rejti el, illetve egyéb módon működik közre a büntetből származó előny biztosítására. E két bűncselekményt tehát az határolja el egymástól, hogy a bűnpártoló az alapcselekmény elkövetőjének érdekét szolgálja, ennek részére törekszik a bűncselekményből származó előnyt biztosítani, míg az orgazda abból a célból követi el a bűncselekményt, hogy magának vagy - az alapcselekmény elkövetőjén kívül - bárki másnak szerezzen vagyoni hasznot."⁴¹

A Btk. 184. §. /2/ bekezdés b/ pontja szerint minősülő tárgyi bűnpártolás az orgazdaság hét alapcselekményére nézve nem követhető el. Ekkor ugyanis mindkét alakzat jellemzője a haszonszerzési célzat, így ez elhatárolási pont csakis az alapcselekmény lehet. A Legfelsőbb Bíróság erre való tekintettel mondta ki, hogy az orgazdaság alapcselekményéhez járuló "tárgyi bűnpártolás soha-

sem minősülhet a Btk. 184. §. /2/ bekezdés b/ pont szerint, mert ilyen esetben a vagyoni haszonszerzési célzat a cselekményt már orgazdasággá minősíti /BJD 741/. Ez a fajta vagyoni célzat tehát annyira jellegzetes, hogy annak alapján ésszerű a cselekményt a vagyon elleni támadások közé iktatni."⁴²

A két bűnpártolási nem egymástól való elhatárolása szempontjából a különbséget nem a két elkövetési magatartás eltérő törvényi megfogalmazásában, vagyis a "segítségnyújtás", illetőleg a "közreműködés" kifejezések használatában látjuk, hanem a II. fejezetben irtaknak megfelelően a cselekmény személyi, illetve tárgyi motiváltságában, annak az elkövető személyére, illetve az előnyre vonatkozó tendenciájában.

A bűnpártolás és a *laudatio criminis* az esetek egy részében hasonlít egymáshoz annyiban, hogy mindkettőnek indítéka az alapbűncselekmény igenlése, bár a bűnpártolás természetesen enélkül is megvalósulhat. A lényegbe vágó különbség azonban az, hogy a bűnpártolástól eltérően a bűncselekményt helyeslő személy "nem megy tovább a szavaknál".

Az eddigiekben érintett bűnkapcsolatok közös vonása, hogy mindhárom aktív magatartással valósul meg. Ennek alapján két csoportra különíthetők a bűnkapcsolatok: az aktív elkövetési magatartásu orgazdaságra, bűnpártolásra és *laudatio criminis*re, másrészt a passzivitást jelentő feljelentési kötelezettség elmulasztására és a bűnös közömbösségre.

Az orgazdaság elkövetési magatartásai - a megszerzés, az elrejtés és az elidegenítésben közreműködés - ebből a szempontból vitán felül állnak, ez a bűncselekmény csakis tevékenységgel valósítható meg. Ugyanigy a *laudatio criminis* esetében is fogalmilag kizárt a nemtevéssel való elkövetés. A bűncselekményből származó előny biztosításában való közreműködés sem képzelhető el mulasztással, a tárgyi bűnpártolás is szükségképpen tevékenységet tételez fel.

Az első látásra nehezebb dolgunk van a személyi bűnpártolás viszonylatában. E változat elkövetési magatartása a "segítség-

nyújtás", amelynek megjelenési formái megegyezhetnek a bűnsegélyével.

Korábbi fejtegetéseink során elismertük a mulasztással megvalósított bűnsegély előfordulásának lehetőségét. Kérdés, hogy a személyi bűnpártolás elkövethető-e passzív magatartással?

Helyes álláspont szerint nem. A mulasztásos bűnsegély egyébként szűk körű előfordulásának feltételei nem lehetnek jelen a személyi bűnpártolás esetén. Ha a mulasztás valamely speciális jogi kötelesség megsértéséből ered - ez a bűnpártolást "átvinné" a hivatali bűncselekmények közé. A "szándékerősítő hatású" mulasztásnak viszont a bűnpártolásnál gyakorlatilag nincs jelentősége.⁴³ Egyéb esetekben pedig a mulasztásos bűnsegély helyett is csak mulasztásos bűnkapcsolat jöhet szóba, s nincs ok ettől eltérni a személyi bűnpártolás viszonylatában sem.

Belátható, hogy a segítségnyújtással megvalósuló személyi bűnpártolás és a feljelentési kötelezettség elmulasztása között van a "legkeskenyebb határrész" az aktív és passzív elkövetési magatartású bűnkapcsolatok között. Például, aki eltűri, tudomásul veszi, hogy udvarán valamely bűncselekmény elkövetője elrejtőzzék, ez a passzivitás még nem alkalmas bűnpártolás megvalósításához, - esetleg feljelentési kötelezettség elmulasztásáért felel az ilyen magatartást tanúsító személy. Ugyanakkor ha ehhez a mulasztáshoz bármilyen tevőleges magatartás járul, amely az elrejtőzés sikerét hivatott biztosítani /pl. élelemmel látja el a rejtőző személyt/, már bűnpártolást kell megállapítani.⁴⁴

A két passzív elkövetési magatartású bűnkapcsolat - a bűnös közömbösség és a feljelentési kötelezettség elmulasztása - tulajdonképpen a "tágabb értelemben vett bűnös közömbösség" fogalmi körébe tartozik. Ezt a felfogást támasztja alá a csehszlovák Btk. szabályozása, amely a készülő, illetve a még be nem fejezett büntettek megakadályozásának egyik módjaként fogja fel a feljelentési kötelezettség teljesítését. A bűncselekmény fel nem jelentése önálló értékelést e rendszer alapján csak a befejezett büntettek vonatkozásában nyert.

A feljelentési kötelezettség elmulasztása a magyar törvényi szabályozásban egységesen, egy törvényi tényállás keretei között tartalmazza a készülő, illetve a már befejezett alapcselek-

ményre vonatkozó mulasztást. A megkülönböztetés jelentősége gyakorlatilag arra redukálódik, hogy a hozzátartozói minőség egyes esetekben az alapcselekmény stádiumától függően eredményez büntethetőséget kizáró okot. Véleményem szerint azonban egyébként sem indokolt figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy nagyobb a társadalomra veszélyessége annak a mulasztásnak, amely a készülő bűncselekmény vonatkozásában valósul meg, mint annak, amely egy már befejezett deliktum viszonylatában. Más a súlya annak a mulasztásnak, amelyet egy még "megakadályozható állapotban" lévő bűncselekményre nézve tanusítanak és megint más annak, amelyet egy már lezajlott bűncselekménnyel összefüggésben követnek el. Ezt a nagyobb társadalomra veszélyességet de lege ferenda kifejezésre kellene juttatni a büntetési tételek különbségében is!